

3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755 - VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

4. Сліденко А. В. До проблеми визначення законних інтересів платників податків під час застосування заходів податкового примусу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Сер. : Юридичні науки. 2018. Т. 29 (68), № 3. С. 90–96.

5. Лист Вищого адміністративного суду України «Про особливості провадження у справах за зверненнями органів державної податкової служби» від 02.02.2011 № 149/11/13-11. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149760-11#Text>.

6. Беспалова А. О. Адміністративний арешт майна як винятковий спосіб забезпечення виконання податкового обов'язку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 72. С. 344-350.

7. Постанова Верховного Суду від 23.03.2023 у справі № 816/1305/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109759322>.

Богдан КИРИЛЕНКО,
аспірант кафедри цивільно-правових
дисциплін і трудового права
імені професора О. І. Процевського
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди,

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Змістом конституційно – правової свободи людини є Конституція України та конституційне законодавство, конституційна правосвідомість, конституційний правопорядок, спрямований на обмеження публічної влади на користь громадянського суспільства, прав і свобод людини.

Український конституціоналізм спирається на універсальні принципи європейського конституціоналізму, що базується на принципах, вироблених людством впродовж всієї своєї історії і які стали своєрідними стандартами демократичної держави.

Згідно Лісабонського договору (Консолідованої версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу) основоположними цінностями Європейського Союзу визнаються повага людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага прав людини, включаючи повагу до прав меншин. Ці «європейські цінності» і визначають принципи європейського конституціоналізму[2, ст. 2].

При цьому слід відзначити, що Конституція України містить положення,

що відповідають за своїм змістом цим принципами[1]. Так, зокрема, в її преамбулі зазначається, що народ є єдиним джерелом влади і носієм суверенітету в Україні. Статус народу як владного суверену [1, ст. 5] забезпечується системою гарантій при визнанні та дії принципу верховенства права [1, ст. 8], конституційно закріплюється демократична організація публічної влади [1, ст. 5,6,7], а також визнання людини як найвищої соціальної цінності [1, ст. 3]. Таким чином, простежується сутність Конституції України як прояву установчої влади Українського народу при затвердженні верховенства ліберально-демократичних цінностей, що кореспондують принципам європейського конституціоналізму. Втім, важливим є не тільки закріплення цих принципів в Основному Законі держави, але й їх реальне втілення в сучасні конституційно-правові реалії у відповідності з практикою європейського конституціоналізму.

Головний сучасний виклик для України і всього українського народу – це захист нашої держави від нападу російського агресора. В умовах воєнного стану принципи конституціоналізму мають залишатись незмінними. В умовах воєнного стану слід віднести незмінність Конституції України, яка відповідно до Конституції України[1, ч. 2, ст. 157] не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Водночас сучасні реалії воєнного стану, російська збройна агресія, широкомасштабна війна рф проти України обумовлюють наявність та об'єктивну необхідність змін, які стосуються конституційно – правових свобод громадян України в умовах воєнного стану. Перш за все, слід відзначити, що в умовах воєнного стану змінюється нормативна основа сучасного українського конституціоналізму – чинне конституційне законодавство, при незмінності Конституції України.

Так, в умовах воєнного стану поряд з Конституцією України та іншими постійними нормативно-правовими актами починають діяти також надзвичайні (тимчасові) та інші нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини безпосередньо під час воєнного стану, а саме: Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015[4]; Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022[3]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» від 13.07.2011[5] та ін.

В умовах воєнного стану змінюється функціональний механізм сучасного українського конституціоналізму, що обумовлено загрозами збройної агресії, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Зокрема, зміни відбуваються у системі органів публічної влади.

У системі конституціоналізму центральне місце посідає людина (її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека), з якою пов'язані мета, принципи, зміст та функціональний механізм конституціоналізму, тому важливе значення має аналіз конституційно-правового статусу людини і

громадянина в умовах воєнного стану.

Відповідно до Конституції України[1, ч. 2, ст. 64] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[4, ст. 1], воєнний стан передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень. Згідно Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р.[3, ч. 2], у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України[1, ст. 30-34, 38, 39, 41-44, 53]. Крім того, мають характер обмеження прав і свобод людини і громадянина заходи правового режиму воєнного стану, що передбачені положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4, ст.8]. Так, в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених Указом Президента України про введення воєнного стану, військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати такі заходи: проводити зміни умов праці відповідно до законодавства про працю; забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів; порушувати у порядку та на підставах, визначених Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності окремих політичних партій, громадських об'єднань; встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан; забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку, змінювати місце проживання (місце перебування); обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби; встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність; та ін.

При цьому існує перелік прав і свобод, які не підлягають обмеженню в умовах війни. Відповідно до Конституції України[1, ст. 64] не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені Конституцією[1], тобто це достатньо широкий перелік, перш за все, природних (особистих) прав людини, а також прав на справедливий суд, неупереджене правосуддя та ін. Особливо слід відзначити, що заборона застосування тортур, катування є імперативною нормою міжнародного гуманітарного права, а людська гідність є однією з загальнолюдських цінностей, посягання на яку є неприпустимим за жодних умов. У цьому контексті важливе значення має Закон України «Про правовий режим воєнного стану»[4, ст. 22], відповідно до якої введення воєнного стану не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання. Таким чином, конституційно-правовий статус людини і громадянина в умовах воєнного стану характеризується обмеженням прав і свобод, але тільки в межах,

передбачених Конституцією України. Зокрема, таке обмеження має тимчасовий характер.

Серед конституційних обов'язків, виконання яких актуалізується в умовах воєнного часу, слід виокремити обов'язок захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України [1, ч. 1 ст. 65]. У зв'язку з відкритою агресією РФ проти України Указом Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24.02.2022 р. [6], було оголошено загальну мобілізацію. Водночас в сучасних умовах не тільки обов'язком, але й справою совісті і честі кожного громадянина є збереження незалежності, територіальної цілісності держави та мирного життя українського народу. У період війни виняткове значення має захист прав і свобод людини і громадянина. Адже саме під час збройної агресії спостерігаються найбільш масштабні та жорстокі порушення прав людини.

В якості висновків хочу підкреслити, що сучасні конституційно – правові свободи людини в Україні в умовах воєнного стану набувають певних змін. Так, по-перше, це зміна нормативної основи конституціоналізму при незмінності Конституції України. По-друге, це зміни у системі компетенції та функціональної спрямованості органів публічної влади, тимчасове обмеження прав і свобод людини, що не можуть бути обмежені, забезпечення захисту та охорони прав і свобод людини в умовах війни. По-третє – необхідність удосконалення ідеологічної складової у бік піднесення національної ідеї та утвердження національної стійкості українців для досягнення перемоги над агресором.

Окремо треба підкреслити важливість прийняття нового Закону про мобілізацію, який буде розглянуто у Верховній Раді України найближчим часом у другому читанні.

Треба знайти необхідний баланс між необхідністю подальшої мобілізації для досягнення перемоги над ворогом та максимально захистити та не допустити порушення прав людини, закріплених в Конституції України.

Адже саме принципи сучасних конституційно – правових свобод людини в Україні, принципи сучасного українського конституціоналізму, що відповідають загальнолюдським та європейським цінностям, мужньо відстоюють українські воїни, український народ, віддаючи саме дороге, що в них є – своє життя!

1. Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Consolidated versions of the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C326/01). *Official Journal of the European Union*. Volume 55. 26 October 2012. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ>.

3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. <https://www.president.gov.ua>.

4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку залучення

працевдатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» від 13.07.2011 р. <https://www.kmu.gov.ua/npas/244396871>.

6. Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24.02.2022 р. <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>.

Микола НЕСТЕРЕНКО,
аспірант кафедри цивільної юстиції та
адвокатури Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВІДПОВІДНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ ОЗНАКАМ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ

Законодавче закріплення можливості розгляду справи міжнародним комерційним арбітражем та подальше оспорювання рішення несудового органу потребує дослідження кола питань про дотримання міжнародним комерційним арбітражем як органом цивільної юрисдикції ознак справедливого суду у світі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Від визначення ознак «суду» залежить з'ясування решти умов ефективного засобу правового захисту.

В даному аспекті варто враховувати, що можливість застосування повноважень суду стосовно вирішення спору цивільного характеру залежить від легітимізації його правосуб'єктності у національному законодавстві однієї із сторін Конвенції. Уханенко С. А. у зв'язку з цим наводить приклад неможливості визнання юридичної сили акту органу, сфера діяльності якого не визначена законодавством України. Як наслідок, його не можна вважати судом в сенсі ст. 6 Конвенції. Так, державними органами не виконуються позови, пов'язані з правилами та внутрішніми законами церкви. При встановленні національним судом тієї обставини, що спірне питання стосувалося церковного позову – поставала необхідність припинення провадження з причини не забезпечення виконання такої вимоги державними органами [1].

Проте наведений випадок не означає, що факт визнання повноважень суду у нормах національного права тягне автоматичну відповідність вимогам ст. 6 Конвенції. В якості прикладу можна навести справу «Сокурєнко і Стригун проти України», в рішенні по якій ЄСПЛ визнав Верховний Суд України при реалізації ним повноважень по інстанційному перегляду судових рішень у господарському судочинстві таким, що не може вважатися «судом, встановленим законом» у значенні п. 1 ст. 6 Конвенції відносно оскаржуваного провадження (п. 28 Рішення).

Відносно можливості розгляду міжнародного комерційного арбітражу в